

---

hétköznapi témák

HORNYIK GYÖRGY JEGYZETEI

A NEMZETISÉGI KULTÚRA „ÉLHARCOSA”

A művelődési kongresszust megelőzően a Belgrádi Televízió — igen helyesen — kiszállt a terepre, történetesen Újvidékre, és interjút készített kies tartományunk kultúrpolitikusával, valamint néhány íróval, művésszel. A riporternő csak egy kérdést tett fel a jelenlevőknek: mit várnak a kongresszustól?

Következtek a feleletek: az írók, művészek a kultúra ügyének előmozdítását, az alkotó tevékenység serkentését, a politikusok egy tartósabb kulturális politika meghatározását, az égető kérdések megoldási módjainak kijelölését sürgették. Mindannyian egyetértettek abban is, hogy a kongresszuson okvetlenül kifejezésre kell jutnia soknemzetiségű tartományunk nemzeti és nemzetiségi sajátságainak, vagyis a nemzetiségi kultúráknak is hallatniuk kell szavukat, ismertetniük kell problémáikat, nehézségeiket, s e kultúrák is joggal elvárják fejlődésük támogatását. Más szóval: a nemzeti kultúrákkal egyenjogú és egyenrangú témaként kívánnak szerepelni a kongresszus napirendjén.

Mint említettem, a jelenlevők mindegyike így nyilatkozott — más-más megfogalmazásban —, egy kivételével.

Ez a bizonyos fehér holló — a szlovák irodalmi tanszék docense — a többivel ellentétben amellet kardoskodott, hogy a művelődési kongresszuson csak és kizárólag a szerb kultúra problémáit, helyzetét és távlatait kell megvitatni. Nincs szükség a nemzetiségi kultúrák helyzetfelmérésére, mondta, elég a szerb művelődés ügyes-bajos dolgait meghánynitvetni, mert ha e kérdésekre megoldást találunk, nyilvánvaló, hogy ez áldásosan hat majd a nemzetiségek kultúrájára is, távlatot nyit előtük, magával ragadja, előreviszi őket a fejlődés útján. Csak úgy magától.

Ámen.

Az utána felszólaló szerb nemzetiségű — hangsúlyozom: szerb nemzetiségű — politikus vele merőben ellentétes véleményen volt, s kényte-

len-keletlen, szerényen, a tudósnak kijáró tisztelettel ugyan, de annak rendje és módja szerint kioktatta a nemzetiségi irodalom e fémjelzett képviselőjét.

Most még csak az nem világos előttem, hogy a nevezett docens kinek a nevében beszél, kinek a nevében használ felségtöbbsést?

AZ ILUSTROVANA POLITIKA A PRIVÁT VADNYUGAT SZEREPÉBEN

Október elején Zimonyban súlyosan megsebesült egy rendőr. Társaival és a nyomozókkal le akart tartóztatni két veszélyes bűnözőt, s a lövöldözésben találat érte. A rendőrt még mindig kórházban ápolják, a két visszaeső bűnöző — becenevén Škomba és Čapa — „ismeretlen irányban megszökött”. A nyomozás tovább folyik.

Ennyi lenne a szűkszavú hír.

S ekkor jön az *Ilustrovana politika*.

A kitűnő belgrádi hetilap, természetesen, rögtön ráharapott a témára: bő lére eresztve ismertette a — manapság már sajnos banálisnak ható — eseményt, kiszínezte; rendben van, a lapnak nincs elég témája, a lapot el kell adni.

A szerkesztőségben azonban, úgy látszik, akadt egy ötletes ember, mert két hét múlva szabályos körözlevél jelent meg a belgrádi lap egy teljes oldalán. (Még a rajzszögek is látszanak rajta.)

A körözlevél meglehetősen primitív, patetikus hangnemben összegezi a történeteket: „Škomba és Čapa súlyosan megsebesítettek egy embert, és sok más ember életét veszélybe sodorták. Fel vannak fegyverezve. Semmitől sem rettennek vissza. Az alvilág rejtegeti őket. Míg szabadlábon vannak, fennáll a lehetőség, hogy veszélybe hozzák mások életét és vagyonát... A bűnözők — Dušan Skondev és Vojislav Pačarić — köztünk vannak, stb., stb.”

Az alanyok — a jelen esetben a gyanútlan olvasók — ilyen megmunkálása után következik a szerkesztőség ragyogó ötlete: egymillió régi dinár jutalmat kínál annak, aki a két bűnöző nyomára vezet a rendőrséget, és félmillió dinárt annak, aki csak az egyik lefűléését segíti elő.

Stimmel: a millió fele félmillió.

Újabb ötlet: ugyanez a jutalom — oivasd: vérdíj — illeti meg azt a rendőrt vagy rendőrkülönítményt is, aki illetve amely megtalálja és tartóztatja a két negatív főhőst. Jó példája a teljesítmény szerinti díjazás öngazgatási serkentésének.

Rajta hát, társult munkát végző minimális fizetésű dolgozók: itt az alkalom személyi jövedelmeik adómentes növelésére. Szabad időtök alatt váljatok nyomozókká, kutassatok, szimatoljatok, fürkészzetek, esetleg vegyetek ki fizetetlen szabadságot, megéri. Szakirodalomnak ajánlom Agatha Christie, Georges Simenon műveit, de megteszik a pengős regények is.

A szerkesztőség csak egyben tévedett: nem új ötlet ez, már száz évvel ezelőtt felhasználták a vadnyugaton, és harminc évvel ezelőtt itt, Európában is. A különbség csak annyi, hogy az akkori szövegírók sokkal nyersebbek és szűkszavúbbak voltak, s nemigen bújtak a humanizmus spanyolfala mögé.

Jövő — Temetkezési Vállalat, Fejlődés — Szeszital-forgalmi Nagykereskedelmi Vállalat, Harcos — Cipőbolt, Josip Kraš — Csokoládé- és Cukorkagyár, X. Y. néphős neve — Gombkötő Üzem stb.

Az utóbbit én találtam ki, az előbbieket — véres valóság. Tessék utánanézni.

Az *Élet és Irodalom* glosszaírója néhány hónappal — vagy évvel — ezelőtt azon méltatlankodott, hogy két hatalmas darut József Attiláról és Ady Endréről neveztek el. Javasolta, hogy találjanak megfelelőbb elnevezést, mert valahogyan disszonánsan hangzik, ha két ilyen vaszörnyeteget a magyar líra e két vezéralakjának nevével illetnek. Igazat adtam neki.

Nem tudom azonban, mit szólna hozzá, ha tudna szerbül és léptenyomon ilyen elnevezésekbe ütközne, amilyeneket említettem. Ez már nemcsak otrombaság, hanem egyenesen izléstelenség. Megértem és többé-kevésbé jónak tartom, ha mondjuk egy vaskohónak vagy bányának valamely forradalmár, néphős, érdemes politikus nevét adják —, a név keltette asszociáció helyes irányú (gondoljunk csak a forradalmak hőskorára). Papucsgyárat azonban én semmi szín alatt nem keresztelnék így el. Nem azért, mert a papucskészítést kevésbé fontos szakmának tartom, a papucsosokat meg alacsonyabb rendű dolgozóknak, mint ahogyan a vaskohók elnevezésére sem a bálványimádat készlet.

Egyszerűen nem megy. A papucsgyárnak legyen a neve: Papucs vagy esetleg Topánka, a temetkezési vállalaté Sírkert vagy Hant, vagy akár Lélekharang is, de könyörgöm, semmi esetre se Jövő. Úgyis tudjuk, hogy az.

JUSTITIA TÉNYLEG VAK, VAGY...

Emlékszünk még talán arra a karkai témának is beillő rémtettre, ami Belgrádban történt: a belgrádi község egyik bírása minden ok nélkül falhoz állított egy temerini kubikost — a szó szoros értelmében falhoz állította, és rárivallt, hogy fordítson neki hátat — és agyonlőtte. Ezután kocsijába ült, és mint aki jól végezte a dolgát, elhajtott.

Természetesen letartóztatták, elítélték.

A gyilkosságról kezdetben cikkeztek a lapok, a fővárosi esti újság oldalakat szentelt neki, ám viszonylag gyorsan feledésbe merült. A bírósági ítéletről a lapok — amelyeket rendszeresen olvasok — tudtommal nem adtak hírt.

A napokban úgy értesültem, hogy a gyilkost nyolc évre ítélték.

Az ítéletet eleve helyesnek kell tartanunk, hisz a bíróság, a jogi és bűnügyi szakértők minden bizonnyal alaposan fontolóra vettek minden tényt, körülményt, hónapokon át gyűjtötték, elemezték az adatokat, s ezek összegezéséként született meg az ítélet.

Máshol van a baj: a gyilkos bíró körül. Lehet, hogy pillanatnyi elme-zavarában követte el a gyilkosságot, lehet hogy epilepsziás rohama volt, lehet hogy beszámíthatatlan volt, elméje valami oknál fogva elborult arra a fél órára, lehet. Vagy paranoiás volt. Mindegy. Ez mindenesetre mentő körülmény.

De hogyan lehetett egy ilyen beteg ember bíró? Aki ítélkezik elevenek és holtak felett? Ki adta neki az engedélyt, hogy egy ilyen — feltételezhetően — labilis idegrendszerű, megbízhatatlan ítélőképességű ember betöltse ezt a tisztséget? És ki adott neki autóvezetői jogosítványt?

Mert csak mentő körülményekkel lehet magyarázni a rendkívül enyhének tűnő ítéletet.

Márpedig, ha mentő körülményekről van szó, akkor valakinek vagy valakiknek felelniük kell. Azoknak, akik a gyilkost bíróvá „ütötték”, jogosítványt adtak neki annak idején.

Arról nem tudok, hogy feleősségre vontak-e bárkit — esetleg talán azt az orvost, aki a bíró munkába állásakor bizonylatot adott arról, hogy makkegészséges.

Erről nem szól a krónika.

DIVATOS SLÁGEREK NYOMÁBAN

Vice Vukov már évek óta hallatja a hangját — a hangversenyeken, a rádióban, a tévében, s az utóbbi időben a politikában is, amihez, a jelekből ítélve, nemigen ért.

Tantiemejei az utóbbi időben valószínűleg megcsappantak, mert az abbáziai község kitiltotta területéről, a szarajevói rádió pedig levette műsoráról felvételeit. Mindkét döntés oka: Vice Vukov nacionalista kijelentései, botrányai.

A *Politika* nemrég kissé furcsa hírt közölt: majd negyedoldalas tudósításban számolt be arról, hogy a slágerénekes fellépett egy tengerparti slágerparádén, s ezen megjelentek a horvát párt és állam kimagasló vezetői. A tudósítás kínos részletezéssel sorolja fel a megjelent személyiségek nevét, rangját, úgyhogy az írás fele névsor.

A lap azt is tudatja, hogy a parádén Vukovnak átadtak egy serleget, amit tavaly nyert szintén egy parádén, s ezt a serleget az egyik cminens vezető kezéből vette át a belcanto jeles művelője.

A tudósítást Vice Vukov szépen retusált fényképe díszíti.

Érdekes, milyen nagy jelentőségű lett egyszerre a *Politika* számára egy divatos slágerénekes fellépése.

Megjegyzem: az említett tudósításhoz nem fűzött kommentárt a szerkesztőség. Nem is kell — esetleg csak a gyengébbek kedvéért.

Furcsállom, hogy a fővárosi lap szerkesztői nem látják: az effajta manipulációval egyáltalán nem használnak senkinek — Vice Vukovot kivéve. Esetleg a saját tekintélyüket járattják le azzal, hogy egy divatos slágerénekes szekérébe fogják magukat.

VALAKI KISZENVEDETT

Második napja feküdt kinn az utcán, az úttestet és a járdát közbeékelő gyepen. Mentek el mellette az emberek közönyösen — nem új dolog —, csak némelyikük vetett rá egy-egy sajnálkozó vagy zavart, de nemtörődöm pillantást. („Isten bocsá’, odalépek, megkérdezem, mi a baja, s azt mondja, hogy nagy a baja, még segítenem kellene: intézkedni, telefonálni, kocsit, esetleg rendőrt keríteni... bent az őrszobán

vagy a kórházban fél órát várakozni, míg megkegyelmez a tolóablak, azután következik az adatok bediktálása — honnan tudjam? —, esetleg jegyzőkönyvfelvétel, utána: tanúskodás, bizonyítgatás, hogy én... és ő...")

Az öreg feküdt. Néha ugyan megmozdult, arrébb csúszott vagy fél métert, hogy zibbadt felét tehermentesítse, de feküdt nyugodtan. Illetve: olykor nyögött is, mert muszáj volt neki.

A második nap délelőttjén egy nyolcévesforma kisfiú húzott el mellette, s amikor már jó messzire eltávolodott, visszanézett, és odakiáltotta: — Valami baj van öreg, beszedett?

Valóban, lehet, hogy beszedett, tökrészeg, s az ilyenektől jobb távol maradni — gondolták sokan.

Délután aztán egy skrupulus nélküli embernek feltűnt a dolog, s betelefonált a mentőkhöz, jönnének ki. Az ügyeletes orvos fáradt fahangon azt ígérte (kinek?), hogy azonnal.

Másnap délelőtt érkezett ki. Konstatálhatta a „természetes úton beállt halált”. És elhajatott. (Valószínűleg a mentőkocsin.)

A kadáver ezután még — írj és mondd — teljes nyolc óra hosszat hevert a pázsiton (időközben jó emberek használt hullámpapírral letakarták, ne csúfítsa a város képét), mire érte jött a hullaszállító.

Én ezt az embert nem ismertem. Csak annyit tudok róla — a becskerekeli helyi lap riportérének jóvoltából —, hogy súlyos beteg volt, magányos, családtalan öreg. Kínjában kimászott az utcára, és két álló napig feküdt a forgalmas út szélén. Közben ezek sétáltak el mellette anélkül, hogy eszükbe jutott volna: talán tényleg segíteni kellene rajta, talán tényleg van valami komoly baja.

A kényelmünk győzött: ezúttal csak egy emberéletbe került.

KAVICS A CIPŐBEN

Gábor Dénes magyar származású angol tudós kapta az ideai fizikai Nobel-díjat. A lapok természetesen hozták a Tanjug hírét, néhány neves szócsovéünk tálalása azonban, enyhén szólva, furcsa.

Egyes lapok például gondosan kihagyták azt a meghatározót, hogy magyar származású.

Hogy miért fáj ez nekem?

Nos: néhányan a nyilvánosság előtt — papírra vetve is — megállapították, hogy egyes egyének — illetve körök — előszeretettel azonosítják a magyart a kurvával, a cseléddel, az alacsonyabb rendű — hm —, hogy úgy mondjam: szolgálval. Ékes példa erre a divatos, de meglehetősen sekélyes Aleksandar Popović, aki tévésorozatainak zömében a szolgálólányt, örömlányt stb. — véletlenül, de csökönös következetességgel — Juliska, János — vagy ehhez hasonlóan a vajdasági köztudatban magyar hangzású — névre kereszteli.

S ez egy kicsit idegesít.

Lehet, hogy túl érzékeny vagyok, de nem biztos, hogy én lennék az oka. A Jež is közölt például ocsmány írásokat erre a témára. A humorreszknék csúfolt irományokat kiértékelték, megbírálták, elmarasztalták — és maradt minden a régiiben. Illetve, rafináltabb módon folyik tovább. Például: Fadil Hadžić Joj Kalkutta címmel paródiát írt a világ-

sikerű Oh, Calcutta című pop musical-re. Két nagy példányszámú lapunkban a paródiáról készült képes riport szövegrésze legfeljebb 1—1,5 gépelt oldal, s ez több ízben is külön kiemeli: a két legszexepilesebb szereplő — két magyar sztriptíz-táncosnő — a legérdekesebb, ugyanis lesbosi szerelmespárt alakít.

Eddig rendben.

De miért kell ötsoronként külön kihangsúlyozni (ezúttal valóban: kihangsúlyozni), hogy magyar?

Gábor Dénes esetében pedig — véletlenül, de folyamatosan — elfelejteni? Érdekes, és nagyon érdekelne az illető szövegíró — vagy a szerkesztő — válasza.

Félreértés ne essék: nem követelem én senki fejét. Csak arról van szó, hogy torzult tudatú, nemzeti elfogultságtól vak emberek nem ülhetnek semmilyen szerkesztőségben. Menjenek könyvelni, vagy szerkesszék a piaci hírek rovatot. Ez utóbbi is lehet egyébként veszélyes, ha végig következetesek maradunk, mert esetleg kiderülne, hogy a: magyar (román, ruszin, szlovák, albán, török, olasz) parasztok drágábban adják a krumplit, mint a többiek.

Egyesek talán majd felróják, hogy kicsinyes vagyok. Lehet, de a cipőbe csúszott kavics néha nagyon kellemetlen, horzsol. Tapasztalták?

KOPOTT LÉPCSŐK EGY LENGYEL TEMPLOMBAN

Borongós ősz volt, amikor Lengyelországban jártam, szemerkélt az eső, szürke volt az ég, a szántóföldek felett varjak — egyszóval nem valami szívderítő hangulat.

A varsói kultúrpalota sem tudott lenyűgözni: ünnepi tortára emlékeztető formája, erőszakolt monumentalitása, a gyorsliftek, a kongresszusi terem, az automata idegenvezető hidegen hagyott. Minden „szép” benne, ésszerű, funkcionális, éppen csak — lélektelen.

Az egyik templom pincéjében ezzel szemben kopár egyszerűség; a szürke falak között a disztelen környezetben egyszerre csak otthon éreztem magam: a pincehelyiség közepén két nagy lengyel költő szarkofágja állt, félhomályban. A koporsókon friss virág. Az emberek — öregek, fiatalok — némán jönnek le fentről, ráteszlik csokrukat a két koporsóra és — hallgatnak.

Véletlenül a levelező lépcsőkre esett a pillantásom: kopottak, mint valami évszázados kolostor kőkockái.

A kultúrpalota lépcsői szabályosak, hibátlanok, pedig állítólag naponta ötvenezren fordulnak meg a hatalmas épületben.

A kultúrpalota lépcsői valószínűleg erősebb anyagból készültek.